Vrijetijdsparticipatie voor kinderen, tieners en jongeren in de Vlaamse Rand

Hoe zien we de toekomst van het jeugd(werk)aanbod?

Rapport vooronderzoek 2021

Ana Van Der Weeën

de Rand

Inhoud

1 Inleiding ... 3
1.1 Aanleiding ... 3
1.2 Opzet ... 4
2 De Vlaamse Rand in cijfers ... 5
2.1 Niet-Belgische herkomst ... 5
2.2 Thuistalen in de Rand ... 7
2.3 Taal tussen moeder en baby ... 7
2.4 Talendiversiteit in het onderwijs ... 9
2.5 De verhouding tussen jong en oud ... 9
2.6 Migratie-intensiteit ... 10
3 Wat betekenen deze cijfers voor de vrijetijdsparticipatie van kinderen, tieners en jongeren? ... 12
4 Gesprekspartners ... 13
4.1 Bovenlokale partners ... 13
4.1.1 Koepelorganisaties ... 13
4.1.2 Ondersteunende en uitvoerende partners ... 14
4.2 Lokale besturen ... 15
5 Thema's ... 16
5.1 Een divers jeugdwerkaanbod ... 16
5.2 Toegankelijkheid & toeleiding ... 18
5.3 Talendiversiteit ... 18
5.4 Focus ... 20
5.4.1 Reguliere/traditionele jeugdwerkvormen versus nieuwe jeugdwerkvormen ... 20
5.4.2 Het bereiken van niet-georganiseerde jeugd ... 22
6 Noden, knelpunten en behoeften in de Vlaamse Rand ... 23
6.1 Bovenlokale partners ... 23
6.2 Lokale besturen ... 23
6.3 Lokale jeugdwerkingen ... 24
7 Antwoorden, oplossingen en acties ... 25
7.1 Eén gedeelde visie en afspraken met partners ... 25
7.2 Ondersteuning lokale besturen ... 25
7.3 Ondersteuning lokaal jeugdwerk ... 26
7.4 Ondersteuning van en samenwerking met bovenlokale partners ... 26
7.5 Opvolging, afstemming en ondersteuning outreachend jeugdwerk ... 27
8 Bijlagen ... 28
8.1 Vragenlijst bovenlokale partners: koepelorganisaties en ondersteunde en uitvoerende partners ... 28

8.2 Vragenlijst lokale besturen 29
9 Bibliografie 30

1 Inleiding

De (talen)diversiteit in de Vlaamse Rand is de laatste jaren fors toegenomen. Die diversiteit is een rijk gegeven. Individuele meertaligheid is positief, voor iedereen. Maar het is logisch dat het Nederlands in de Vlaamse Rand, een regio in Vlaanderen, de taal is die iedereen verbindt. Sociale samenhang en gemeenschapsvorming zijn gebaat met het gebruiken van een gemeenschappelijke taal. Het is belangrijk een context te creëren waarin anderstaligen op een positieve manier uitgenodigd worden om Nederlands te leren, te oefenen en te gebruiken. Een taal leer je het best als je daartoe intrinsiek gemotiveerd wordt en je die taal 'met goesting' leert en gebruikt. Het jeugdwerk bijvoorbeeld is hiervoor een ideale context. Kinderen, tieners en jongeren experimenteren, ontwikkelen talenten en beleven plezier met vrienden. Wie Nederlands aan het leren is, oefent zo op een fijne en onbewuste manier de taal. Spontane oefenkansen Nederlands in de vrije tijd versterken de schooltaal van leerlingen met een andere thuistaal. De vrije tijd én het jeugdwerk bieden dus heel wat kansen!

In dit rapport lees je eerst de aanleiding en opzet van het vooronderzoek. Vervolgens duiden we de context van de Vlaamse Rand met enkele cijfers, geven we inkijk in de partners die geconsulteerd werden en benoemen we de thema's die aan bod kwamen. Tot slot beschrijven we de noden en uitdagingen die uit de gesprekken voortkwamen om er meteen enkele mogelijke oplossingen of antwoorden bij te formuleren.

1.1 Aanleiding

De Vlaamse Rand wordt gekenmerkt door grotere migratiestromen dan in de rest van Vlaanderen, vooral van en naar Brussel en van en naar het buitenland. De bevolking van de Vlaamse Rand is superdivers, met een groot aandeel inwoners voor wie het Nederlands niet de moedertaal is. Heel wat kinderen uit anderstalige of meertalige gezinnen gaan naar het Nederlandstalig onderwijs in de Vlaamse Rand. Om ervoor te zorgen dat Nederlands niet enkel de schooltaal is en kinderen voldoende oefenkansen buiten de school krijgen, moedigen scholen ouders aan om een Nederlandstalige vrijetijdsbesteding te zoeken voor hun kind. Heel wat scholen hebben de voorbije jaren dan ook actief op die toeleiding ingezet; dat is positief.

We merken op dat nieuwkomers en anderstaligen al de weg vinden naar sportclubs in de Vlaamse Rand. Sport is dan ook internationaal gekend en kent wellicht hierdoor minder drempels dan ander georganiseerd vrijetijdsaanbod. Toch vinden de laatste jaren ook meer kinderen met thuistaal niet-Nederlands de weg naar het jeugd(werk)aanbod. Vooral op speelpleinwerkingen in de Vlaamse Rand zien we een sterk stijgende (talen)diversiteit. Voor animatoren is dit vaak een uitdaging, zij weten niet altijd hoe ze met die talendiversiteit en met het Nederlands kunnen of moeten omgaan. Hoe maken we het brede jeugdwerk of zelfs het hele vrijetijdsaanbod toegankelijk voor alle kinderen, tieners en jongeren in de Vlaamse Rand? We zien, in beperkte mate, ook nieuwe vormen van jeugdwerk ontstaan in de regio. Hoe en waar kunnen zij hun plek krijgen in het brede vrijetijdsveld en welke ondersteuning hebben zij nodig?

1.2 Opzet

Vzw 'de Rand' ondersteunde in het verleden het jeugdwerk in de Vlaamse Rand al op het vlak van omgaan met de talendiversiteit en het bieden van oefenkansen voor kinderen die Nederlands leren. In de zomer van 2005 zette het Centrum voor Taal en Onderwijs (CTO) een pilootproject *Taalspeler* op. Gedurende acht weken werden in samenwerking met de Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS) en vzw 'de Rand' twee speelpleinwerkingen in de Vlaamse Rand ondersteund op het vlak van taalstimulering tijdens de werking. *Taalspeler* werd verder uitgerold in de Vlaamse Rand, later ook elders in Vlaanderen en Brussel, én verankerd in de werking van VDS. Op basis van de opgedane expertise én om ook andere jeugdwerkvormen te ondersteunen, ontwikkelde vzw 'de Rand' i.s.m. CTO, VDS en Chiro Vlaanderen in 2008 een dvd *Alaboemsasa* met tips voor organisatoren en begeleiders.

De snelle evoluties en de sterke instroom die de Vlaamse Rand de laatste jaren kenmerken, brengen extra uitdagingen met zich mee. Beide ontwikkelde methodieken bieden geen heldere antwoorden meer op die uitdagingen. Jeugdwerkverengingen die al met een sterke instroom geconfronteerd worden, zoeken een manier om hun Nederlandstalige werking in een meertalige context te behouden. Hoe geef je het Nederlands op een positieve manier een plaats in die meertalige realiteit? Hoe betrek je kinderen die nog maar net Nederlands beginnen te leren maximaal in je werking? Hoe communiceer je op papier in het Nederlands met anderstalige ouders? Hoe zorg je voor een warm onthaal zodat iedereen zich meteen welkom voelt? Jeugdwerkingen die vooral nog een blank en Vlaams middenklassepubliek aantrekken, zoeken hoe ze een divers publiek kunnen aanboren. Kortom, een nieuw ondersteuningsaanbod voor het jeugdwerk, op maat van de huidige realiteit in de Vlaamse Rand, is nodig. Doorheen de jaren is de expertise bij vzw 'de Rand' op het vlak van oefenkansen Nederlands in de vrije tijd en toegankelijkheid van het vrijetijdsaanbod gegroeid. Vzw 'de Rand' wil nadenken over een ondersteuningsaanbod op maat én hierin bovenlokale jeugdwerkpartners en lokale besturen meenemen om op een positieve en realistische manier met de uitdagingen in de Vlaamse Rand om te gaan.

Door met verschillende partners in gesprek te gaan, willen we in de eerste plaats de vinger leggen op de noden, behoeften en knelpunten van het jeugdwerk in de Vlaamse Rand. Heel wat bovenlokale partners ondersteunen vandaag al het jeugdwerk in Vlaanderen. Via dit vooronderzoek brengen we het ondersteuningsaanbod in kaart en onderzoeken we of dat aanbod afgestemd is op de huidige context van de Vlaamse Rand. Ten slotte is het de bedoeling om blinde vlekken te detecteren en waar mogelijk, liefst samen met jeugd(werk)koepels en andere partners, een complementair ondersteuningsaanbod op maat van de specifieke context van de Vlaamse Rand te ontwikkelen.

2 De Vlaamse Rand in cijfers

De Vlaamse Rand, een regio in de provincie Vlaams-Brabant, bestaat uit **19 gemeenten**. Dat zijn 6 faciliteitengemeenten en 13 gemeenten die aan Brussel of aan een faciliteitengemeente grenzen. De Vlaamse Rand is door zijn geografische ligging een regio met een zeer specifieke context. Al enkele decennia is Brussel er de motor van een proces van **randverstedelijking**.[1]

De individuele randgemeenten zijn weliswaar erg divers, maar toch kan je **een aantal gemeenschappelijke kenmerken** waarnemen:

- een sterke verstedelijking van de deelgemeenten die het dichtst bij Brussel aanleunen;
- een hoog aantal verhuisbewegingen (de mobiliteit ligt er hoger dan elders in Vlaanderen);
- een hoge inwijking vanuit Brussel die gepaard gaat met verfransing en een groeiende internationalisering; de meertalige context zorgt er bovendien voor dat spontane oefenkansen Nederlands in het publieke leven een hele uitdaging zijn[2];
- een grote hoeveelheid mensen van niet-Belgische en niet-Europese herkomst, met als gevolg een groeiende diversiteit in de bevolking;
- het snelle tempo van demografische evoluties die plaatsvinden.

De sterk stijgende diversiteit betekent ook een **toenemende talendiversiteit** in de Vlaamse Rand. Die talendiversiteit verschilt van andere regio's of grootsteden in Vlaanderen. Het profiel van de anderstalige inwoners is **heterogener dan in de rest van Vlaanderen**. We hebben hier te maken met Franstalige Belgen, 'oudkomers' en genaturaliseerde Belgen, hoogopgeleide internationalen en een beperkte groep nieuwkomers. Een gevolg daarvan is een bijzonder grote talendiversiteit.

2.1 Niet-Belgische herkomst

De laatste 10 jaar is de diversiteit in de populatie van de Vlaamse Rand in een fors tempo toegenomen. Die diversiteit is het grootst bij de jeugd. Tussen 2000 en 2020 zien we **een spectaculaire groei van het aantal kinderen tussen 0 en 24 jaar van niet-Belgische herkomst[3].** In 20 jaar tijd is dat een verdubbeling en in sommige regio's in de Vlaamse Rand zelfs een verdrievoudiging van deze populatie; dat is meer dan in grootsteden als Gent en Antwerpen. We kunnen dus zeggen dat de Vlaamse Rand als regio de voorbije jaren superdivers is geworden.

1 ONDERZOEKSRAPPORT Migraties tussen de gewesten van België (2019) J. Charlier (IWEPS) M.Debuisson (IWEPS) J.P. Hermia (BISA) E. Pelfrene (Statistiek Vlaanderen) 'Brussel vervult de rol van een stedelijke metropool die een uit het buitenland afkomstige bevolking aantrekt en die een fenomeen van stadsvlucht blijft kennen dat 'randverstedelijking' wordt genoemd.'
2 TAALBAROMETER 2, (2019), R. Janssens, p. 56
[3] Uit: Vlaamse migratie- en integratiemonitor 2015

Niet-Belgische herkomst
kinderen & jongeren (0-24 jaar)

	2000	2020
Vlaamse Rand	26,9 %	57,3 %
Vlaams-Brabant	16,8 %	40,5 %
Vlaanderen	16,4 %	35,7 %
Gent	29,4 %	51,2 %
Antwerpen	42,8 %	71,9 %
Brussel		

	2000	2020
Asse	18 %	55,5 %
Beersel	21 %	46 %
Dilbeek	16,7 %	51,9 %
Drogenbos	37 %	71,8 %
Grimbergen	20,4 %	53,7 %
Hoeilaart	28,6 %	46,8 %
Kraainem	42,8 %	64,5 %
Linkebeek	29,1 %	50,1 %
Machelen	28 %	75,2 %
Meise	13 %	40,8 %
Merchtem	6,8 %	31,7 %
Overijse	35,6 %	45,3 %
Sint-GenesiusRode	35,5 %	52,2 %
Sint-Pieters-Leeuw	23,8 %	65,1 %
Tervuren	38,1 %	51,9 %
Vilvoorde	36,3 %	72,6 %
Wemmel	27,3 %	65,2 %
WezembeekOppem	36,1 %	56,5 %
Zaventem	33,5 %	68,3 %

Tabel 1. Niet-Belgische herkomst in de groep 0 tot 24 jaar
Definitie: een persoon van buitenlandse herkomst is een persoon die wettig en langdurig in België verblijft en die bij zijn geboorte niet de Belgische nationaliteit bezat. Of iemand van wie minstens één van de ouders bij de geboorte niet de Belgische nationaliteit bezat.

De volgende tabel toont **de evolutie van het aandeel inwoners van buitenlandse herkomst t.o.v. de totale bevolking per leeftijdsgroep**. Ze illustreert hoe hoog het aandeel inwoners van buitenlandse herkomst is bij **baby's, kinderen, tieners en jongeren**. Deze tabel maakt ook de evolutie zichtbaar die we de volgende jaren mogen verwachten. Verder wijst de tabel erop dat de **uitdagingen in een aantal randgemeenten vergelijkbaar** zijn **met grootsteden** als Antwerpen en Gent en minstens vergelijkbaar zijn met centrumsteden als Aalst en Sint-Niklaas. Die steden kunnen, in tegenstelling tot de randgemeenten, wél rekenen op extra ondersteuning dankzij hun statuut van centrumstad.

	% Buitenlandse herkomst /Totale bevolking								
Gemeente	**0-5 jaar**	**6-11 jaar**	**12-17 jaar**	**18-24 jaar**	**25-34 jaar**	**35-49 jaar**	**50-64 jaar**	**65-79 jaar**	**80 jaar en ouder**
Antwerpen	74,52	75,16	70,52	63,64	57,33	57,22	33,71	17,20	7,18
Gent	53,88	52,82	50,49	45,36	38,40	38,62	20,87	10,55	3,81
Sint-Niklaas	51,63	48,45	39,67	34,99	37,49	30,32	13,85	7,72	2,62
Aalst	43,87	42,40	36,80	29,51	28,92	24,92	10,37	4,23	1,58
Vlaams Gewest	38,57	36,19	32,69	28,79	29,73	25,50	13,08	7,57	3,87
Machelen	78,82	76,64	76,90	64,94	63,78	64,46	34,71	20,65	6,09
Vilvoorde	77,33	76,50	70,65	60,88	61,60	59,12	34,82	22,29	12,88
Zaventem	70,52	71,38	66,50	59,74	59,89	59,18	35,56	18,32	7,83
Sint-Pieters-Leeuw	68,58	68,94	64,06	52,79	54,21	52,95	28,00	13,54	7,70
Asse	64,13	57,34	49,89	43,28	49,64	42,28	18,90	7,84	2,97
Grimbergen	61,12	56,52	48,80	41,55	49,52	43,14	19,89	10,62	6,83
Dilbeek	57,42	54,96	47,45	39,00	43,37	39,30	18,94	9,05	4,22
Tervuren	55,11	55,11	51,73	43,40	41,11	45,36	31,83	21,16	14,47
Beersel	48,58	46,62	44,82	36,73	37,58	36,17	19,11	9,12	4,55
Hoeilaart	46,26	52,30	46,30	40,88	38,52	39,27	25,43	12,43	6,73
Overijse	46,07	47,00	46,74	40,09	34,28	38,22	28,61	17,57	9,87
Meise	44,26	42,64	36,09	29,84	31,24	28,53	12,43	6,50	2,43
Merchtem	34,88	32,78	28,75	21,25	26,30	20,39	7,87	3,36	2,22

Tabel 1 – Aantal personen van buitenlandse herkomst en totale bevolking naar leeftijdsgroep (2018)
Bron: DWH AM & SB KSZ, bewerking Statistiek Vlaanderen (www.statistiekvlaanderen.be/metadata-inburgering-en-integratie)

2.2 Thuistalen in de Rand

De basis van het taalgebruik wordt gevormd door iemands thuistaal of thuistalen. In het BRIO-taalbarometeronderzoek wordt de thuistaal gedefinieerd als **de taal of talen die iemand spreekt of sprak met respectievelijk zijn vader en moeder**, en de taal of talen die deze ouders **in het gezin onderling met elkaar gebruiken of gebruikten**. Deze definitie focust dus niet op één enkele taal, bijvoorbeeld het moedertaalconcept, maar gaat uit van de mogelijkheid van meerdere talen als thuistalen.

De onderstaande tabel geeft een **overzicht van de oorspronkelijke thuistaalsituatie** van inwoners van de Vlaamse Rand, op basis van het Nederlands, het Frans en mogelijke combinaties. Naast de algemene cijfers voor de Rand zijn ook cijfers voor de jongste generatie (18 tot 30 jaar) apart opgelijst. Ze bieden een mogelijke inkijk in de toekomstige taalsituatie. Het eerste taalbarometeronderzoek Vlaamse Rand vond plaats in 2014 (TBR1), het tweede onderzoek in 2019 (TBR2).

Oorspronkelijke thuistalen	TBR1	TBR1-30	TBR2	TBR2-30
Nederlands	48,8%	37,2%	45,0%	35,5%
Nederlands/Frans	10,6%	14,3%	10,2%	14,4%
Nederlands/andere	1,0%	2,4%	0,7%	2,3%
Frans	19,4%	24,5%	20,4%	22,7%
Frans/andere	6,3%	10,1%	6,8%	11,9%
Andere	14,0%	11,5%	17,0%	13,3%

Tabel 3. Evolutie thuistalen inwoners Vlaamse Rand (algemeen en jongeren)
Uit de Taalbarometer 2 (2019) door R. Janssens

Als we beide metingen vergelijken, zien we dat **elke thuistaalcombinatie met het Nederlands, vooral dan als enige thuistaal, licht daalt** en andere combinaties licht toenemen. Daarnaast stijgt de groep die opgroeide in een gezin waar noch Nederlands noch Frans werd gesproken. Samen resulteert dit in een daling van het Nederlands en een status quo voor het Frans als thuistaal. Vooral de **verschillen tussen de jongste leeftijdscategorie en de volledige bevolking** in de Vlaamse Rand zijn opvallend. Vooreerst ligt het aantal jongeren uit een eentalig Nederlandstalig gezin hier significant lager, en tegelijk ligt het aantal jongeren uit tweetalige gezinnen significant hoger (TBR2 bijvoorbeeld telt 17,7 % inwoners uit tweetalige gezinnen met minstens één ouder die Nederlands of Frans spreekt, bij de jongeren is dat 28,6 %). Daarnaast bleek dat in 2014 de ondervraagde randbewoners 75 verschillende thuistalen spraken. In het tweede taalbarometeronderzoek stelden we **87 verschillende thuistalen** in de Vlaamse Rand vast. Kortom, het is duidelijk dat de algemene talendiversiteit sterk stijgt en we niet meer kunnen spreken van Nederlands en Frans als dé thuistalen in de Vlaamse Rand.

2.3 Taal tussen moeder en baby

Kind en Gezin registreert bij de eerste ontmoetingen tussen de verpleegkundigen en de mama's de taal die de moeder spreekt met haar kind. Ook hierin zien we dat een minderheid van de moeders in de Vlaamse Rand Nederlands spreekt met haar baby. **Ongeveer één derde van de moeders in de Vlaamse Rand spreekt Nederlands**, 43 % Frans en 28 % een andere taal met haar kind. Dat betekent niet dat de moeders geen Nederlands kennen of dat het Nederlands geen plaats heeft in het gezin.

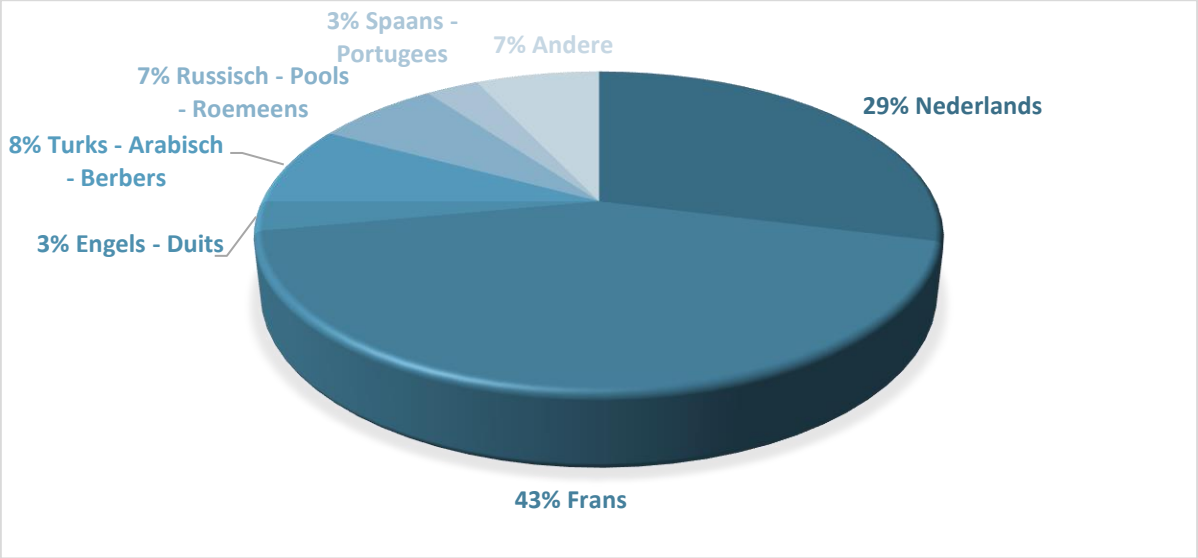

Als we de cijfers van de Vlaamse Rand vergelijken met het gemiddelde of met grootsteden in Vlaanderen, merken we op dat de cijfers in 17 van de 19 randgemeenten lager liggen. Deze cijfers tonen aan dat de thuistalendiversiteit de komende jaren nog zal toenemen.

Nederlands	2020
Vlaanderen	**70,1 %**
Merchtem	60 %
Meise	58,9 %
Gent	**58,5 %**
Antwerpen	**44,2 %**
Hoeilaart	40,9 %
Overijse	38,3 %
Asse	36,4 %
Beersel	33,6 %
Dilbeek	32,7 %
Tervuren	31 %
Grimbergen	30,7 %
Vilvoorde	27 %
Sint-Pieters-Leeuw	21,4 %
Zaventem	19,9 %
Machelen	18,9 %
Sint-Genesius-Rode	12,1 %
Wemmel	10,5 %
Drogenbos	6,4 %
Linkebeek	4,8 %
Wezembeek-Oppem	4,5 %
Kraainem	4,3 %

Tabel 4. Nederlands tussen moeder en kind (Kind en Gezin – 2020)

2.4 Talendiversiteit in het onderwijs

In de Vlaamse Rand wonen veel kinderen met thuistaal niet-Nederlands. Van het aantal leerlingen dat in de Vlaamse Rand naar het Nederlandstalig basisonderwijs gaat, heeft in 2019 **meer dan de helft (52,80 %) niet het Nederlands als thuistaal**. Rekening houdend met de cijfers van Kind en Gezin zien we dat ondanks het feit dat steeds minder moeders in de Vlaamse Rand Nederlands praten met hun baby, zij toch vaak bewust kiezen voor Nederlandstalig onderwijs.

De hoogste percentages vinden we in Linkebeek, waar bijna drie op vier leerlingen een andere thuistaal hebben. In Linkebeek, Ruisbroek (Sint-Pieters-Leeuw), Kraainem, Wezembeek-Oppem en Diegem (Machelen) heeft meer dan twee derde van de leerlingen die er schoollopen een andere thuistaal dan het Nederlands.

Toenemende talendiversiteit in het onderwijs	
Linkebeek	74,5 %
Drogenbos	70%
Kraainem	70%
Wezembeek-Oppem	67,8 %
Sint-Genesius-Rode	64,1 %
Machelen	62,7 %
Vilvoorde	59,1 %
Wemmel	58,4 %
Sint-Pieters-Leeuw	57,5 %
Zaventem	55,6 %
Overijse	49,7 %
Hoeilaart	49, 4 %
Asse	48,6 %
Tervuren	42,5 %
Beersel	42,2 %
Grimbergen	39,9 %
Dilbeek	38,5 %
Meise	30,3 %
Merchtem	22, 5 %
Vlaamse Rand	48, 5 %

Tabel 5. Thuistaal niet-Nederlands in Nederlandstalige scholen

2.5 De verhouding tussen jong en oud

Als we kijken naar de verhouding tussen het aantal personen van 0 tot 17 jaar en het aantal personen van 20 tot 65 jaar, stellen we vast dat in de Vlaamse Rand veel jonge mensen wonen. Dat betekent dat ook de voorzieningen, waaronder scholen, maar ook het vrijetijdsaanbod hierop afgestemd zouden moeten zijn. Dat aanbod moet niet enkel in kwantiteit aansluiten, maar ook qua diversiteit en toegankelijkheid op maat zijn van het profiel van de lokale bevolking.

De verhouding tussen het aantal personen van 0 tot 17 jaar	-18	65+
Asse	22,4	18,4
Beersel	22,6	18,3
Dilbeek	21,1	20,5
Drogenbos	23,7	16,3
Grimbergen	21,5	19,5
Hoeilaart	22,8	18,6
Kraainem	23	17,9
Linkebeek	20,5	19,2
Machelen	25,6	14,3
Meise	19,8	20,4
Merchtem	19,4	19,9
Overijse	21,5	20,1
Sint-Genesius-Rode	22,4	19,4
Sint-Pieters-Leeuw	22,2	18,3
Tervuren	23,1	18,6
Vilvoorde	25,6	14,2
Wemmel	22,2	19,3
Wezembeek-Oppem	22,6	19,4
Zaventem	22,9	15,9
Vlaamse Rand	22,5	18,2
Vlaams-Brabant	20,5	19,4
Vlaanderen	19,4	20,5

2.6 Migratie-intensiteit[4]

De Vlaamse Rand kent gemiddeld meer verhuisbewegingen dan elders in Vlaanderen. Die hoge migratie-intensiteit stelt het jeugdwerk voor uitdagingen.

Een demografische onderzoek over de Vlaamse Rand analyseert migratiebewegingen naar leeftijd, geslacht, nationaliteit en andere variabelen. Er werd nagegaan wat de effecten zijn van een aantal socio-economische factoren (leeftijd, gezinssituatie, nationaliteit, onderwijsniveau, woningkenmerken) op het migratiegedrag in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Vlaamse Rand. We stellen vast dat over het algemeen de verhuiskans toeneemt met het opleidingsniveau en dat **vooral jongvolwassenen en jonge dertigers** grote kans hebben om te verhuizen. Dat zijn dus vooral de jongeren waarover we hier in het onderzoek spreken en kinderen uit jonge gezinnen.

Om het effect van nationaliteit in te schatten, werd een opdeling gemaakt in drie nationaliteitsgroepen: personen met de Belgische nationaliteit (de referentiegroep), met de nationaliteit van een ander land van de EU-15, en met een andere nationaliteit. Daaruit blijkt dat personen met een vreemde nationaliteit over het algemeen mobieler zijn dan de Belgen voor wat betreft de verhuisbewegingen van en naar het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Bij de **migraties vanuit Brussel naar de Vlaamse Rand** merken we dat de kans om

[4] Brussel, Vrije Universiteit Brussel, Interface Demography, Working Paper, 2009-5
Deze samenvatting werd opgemaakt door Greta Sienap en verscheen ook op de site van de Studiedienst van de Vlaamse Regering.

te verhuizen tot **2 keer hoger** is **voor personen van vreemde herkomst** dan voor Belgen. In de omgekeerde richting (van de Vlaamse Rand naar Brussel) bestaat dat overwicht nog, maar het is wel kleiner.

Verhuisbewegingen per 1.000 inwoners	
6	134,6
13	119,8
Rand (19)	122,3
Vlaams-Brabant	108,5
Vlaanderen	91
Brussel	165,7

3 Wat betekenen deze cijfers voor de vrijetijdsparticipatie van kinderen, tieners en jongeren?

Als we alle voorgaande informatie en cijfers samennemen, wat zegt ons dat dan in relatie tot o.a. het jeugdaanbod en het jeugdwerk in de Vlaamse Rand?

De Vlaamse Rand is een regio met **een jonge bevolking**. Het aandeel inwoners van 0 tot 20 jaar is groot en ligt hoger dan elders in Vlaanderen. Het vrijetijdsaanbod moet hier dan ook op afgestemd zijn opdat het voldoende in aantal en voldoende divers is. Kinderen, tieners en jongeren kunnen in de vrije tijd op verschillende manieren hun plekje in de gemeente innemen. Enerzijds kunnen ze deelnemen aan het open aanbod dat het lokaal bestuur of een andere organisatie organiseert, aansluiten bij jeugdverenigingen, jeugdwerk ... Dat betekent dat het jeugdhuis, het jeugdbewegingslokaal en het skatepark een veilige ruimte bieden waar ze zichzelf kunnen zijn en vrienden kunnen ontmoeten. Anderzijds kunnen kinderen, tieners en jongeren hun vrije tijd ook spenderen in de thuiscontext of in de openbare ruimte. Voldoende veilige en aantrekkelijke openbare ontmoetingsplekken op maat van de jonge bevolking in de Vlaamse Rand zijn nodig.

De Vlaamse Rand is een regio met **een superdiverse bevolking**. Is het bestaande jeugdaanbod hierop afgestemd en toegankelijk voor alle kinderen, tieners en jongeren? De hoge migratie-intensiteit bijvoorbeeld betekent dat de in- en uitstroom hoog is. Het is zinvol om die kennis ook te delen in jeugdraden en bij aanbodverstrekkers opdat ze nadenken over hoe en waar ze promotie voeren om een nieuw publiek aan te boren en de werking toegankelijk te maken. Heel wat nieuwe inwoners zijn van vreemde herkomst. Voor hen kan de manier waarop wij in Vlaanderen vrije tijd invullen, o.a. via een georganiseerd aanbod voor en door jeugd, onbekend zijn. In een ideaal scenario zet elke aanbodverstrekker geregeld zijn werking in de kijker vanuit een veronderstelling te communiceren met een publiek dat het vrijetijdsaanbod en het jeugdwerk kent.

De Vlaamse Rand is een regio met **een grote en bijzondere talendiversiteit**. De cijfers geven duidelijk aan hoe groot de talendiversiteit is en welke toekomstige uitdagingen eraan komen. De communicatie tussen leiding en leden én leiding en ouders loopt vandaag in sommige verenigingen niet heel vlot en kan omwille van de toenemende talendiversiteit onder druk komen te staan. Welke stappen of welke ondersteuning zijn hiervoor nodig? Daarnaast verwachten lokale besturen van jeugdwerk, verenigingen en andere aanbodverstrekkers dat ze het lokale taalbeleid kennen en respecteren. Maar wat is een taalbeleid en wat staat erin? Door het taalbeleid te hertalen naar een jeugd(werk)context kunnen de afspraken qua omgaan met het Nederlands en eventueel andere talen voor verantwoordelijken en begeleiders een veilig klimaat bieden.

4 Gesprekspartners

Omwille van de beperkte tijd bakenen we dit vooronderzoek af en leggen we enkele accenten. Eerst en vooral onderzoeken we de noden en behoeften van het reguliere jeugdwerk én van nieuwe jeugdwerkvormen die alsmaar vaker ontstaan. Dat doen we door in dialoog te gaan met zowel de regionale ondersteuners van jeugdwerkkoepels als met andere ondersteunde en uitvoerende partners actief in de Vlaamse Rand. Daarnaast kijken we welke ondersteuningsnoden lokale besturen opmerken bij het lokale jeugdwerk én hoe zij zich positioneren ten opzichte van het bereiken van niet-georganiseerde jeugd in hun vrije tijd.

4.1 Bovenlokale partners

4.1.1 Koepelorganisaties

VDS
De Vlaamse Dienst voor Speelpleinwerk is de koepelorganisatie voor de speelpleinen in Vlaanderen. VDS biedt vorming voor wie animator wil worden of voor animatoren die interesse hebben in extra vorming, ondersteunt speelpleinwerkingen en ontwikkelt producten en methodieken om de (speel)kwaliteit van speelpleinwerkingen te versterken.

Formaat
Formaat is de koepelorganisatie voor jeugdhuiswerking in Vlaanderen. Ze bieden vorming aan jeugdhuisvrijwilligers, ondersteunen lokale besturen en beroepskrachten met een specifieke opdracht als jeugdhuisondersteuner. Formaat staat voor én werkt aan meer en sterker open jeugdwerk. Open jeugdwerk versterkt de stem van jongeren en geeft vorm aan de buurt en de hele samenleving. Op die manier werkt open jeugdwerk actief mee aan een duurzame samenleving die diversiteit erkent als een sterkte.

De Ambrassade
De Ambrassade is een expertisecentrum voor alles wat te maken heeft met het jeugdwerk, jeugdinformatie en jeugdbeleid. Deze ondersteunings- en netwerkorganisatie voor al het jeugdwerk in Vlaanderen en Brussel is de katalysator achter de Vlaamse Jeugdraad, de officiële adviesraad voor de Vlaamse Regering over alle domeinen die kinderen, jongeren en hun organisaties in Vlaanderen aanbelangen. De Ambrassade is ook de schakelorganisatie tussen het jeugdwerk en andere beleidsdomeinen die impact hebben op kinderen en jongeren (onderwijs, welzijn, werk, onderwijs …) en slaat de brug naar beleidsmakers.

Chirojeugd Vlaanderen
Als koepelorganisatie wil Chirojeugd Vlaanderen haar missie waarmaken door lokale groepen te ondersteunen. Dat doet ze door met de hele kaderwerking haar groepen allerlei diensten aan te bieden, door hen op maat te begeleiden als een extra steuntje nodig is en door leiding te vormen. Chirojeugd Vlaanderen geeft samen met haar leden, leiding en kaderleiding vorm aan het pedagogische project Chiro. Daarom komen ze op verschillende fora op voor de belangen van het jeugdwerk en van alle kinderen en jongeren in onze samenleving.

BatalJong
BatalJong is er voor alle kinderen en jongeren, politici en ambtenaren. Sterk beleid voor jonge inwoners spreidt zich uit over alle beleidsdomeinen. Jeugd is een gedeelde verantwoordelijkheid van velen in een stad of gemeente. De motor van dat brede jeugdbeleid is het samenspel tussen de jeugdambtenaar, de schepen van jeugd en de jeugdraad. BatalJong is er met zijn aanbod dus in de eerste plaats voor deze 3 kernspelers.

Uit De Marge
Uit De Marge vzw is het Vlaamse steunpunt voor jeugdbeleid en jeugdwerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie.

Scouts en Gidsen Vlaanderen
Scouts en Gidsen Vlaanderen wil bijdragen aan de ontplooiing van kinderen en jongeren, als individu, in groep en in de samenleving. Deze koepelorganisatie voor scouts en gidsengroepen in Vlaanderen ondersteunt lokale groepen en hun vele vrijwilligers.

4.1.2 Ondersteunende en uitvoerende partners

Pin vzw
Pin vzw zet in op de uitdagingen gekoppeld aan de internationale en interregionale migratie.
Deze organisatie wil werken aan een inclusieve samenleving waarin elke burger volwaardig kan participeren. Zij willen het kader en de context waarin burgers hun kwaliteiten, plichten, noden en interesses kunnen realiseren toegankelijk en zichtbaar maken. Dat doen ze samen met lokale partners. Een hoeksteen van hun werking is de expertise in migratie en integratie, en het professionaliseren hiervan. Toeleiders en hun specifieke competenties zijn de basis en de kracht van Pin vzw.

Koning Kevin
Koning Kevin vzw is een landelijk georganiseerde jeugdwerkorganisatie, erkend door de Vlaamse Gemeenschap. Hun doel is om bij kinderen en jongeren een speelse, verantwoordelijke en bezielde houding te stimuleren. Ze organiseren activiteiten waarin – behalve een overdaad aan dans, toneel, muziek, beeld, media en spel – veel creativiteit aan bod komt. Ze geven vorming aan begeleiders van kinderen en jongeren in het jeugdwerk.

Groep Intro
Groep Intro maakt vrije tijd zinvol én toegankelijk voor iedereen. Met vormingen en activiteiten lokken ze jongeren uit hun kot, ontdekken ze hun talenten en zien ze welke mogelijkheden er binnen hun bereik liggen. Zo staan ze sterker in het leven.

Tumult
Tumult moedigt jonge mensen aan om elkaar te ontmoeten, over de grenzen van verschillen heen. Ze leren jongeren op een constructieve manier omgaan met conflict door te vertrekken vanuit wat gemeenschappelijk is. Ze stimuleren hen om kritisch in de samenleving te staan. Tumult geeft als jeugdwerkorganisatie zo vorm aan een vredevolle en geweldloze samenleving, samen met kinderen.

4.2 Lokale besturen

Door middel van face-to-face interviews bij ca. 2.500 respondenten wordt het taalgebruik in Brussel en de Rand op een wetenschappelijke en genuanceerde manier in kaart gebracht. In 2014 vond een eerste onderzoek naar het taalgebruik in de Vlaamse Rand plaats. In 2018 werden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in de 19 gemeenten van de Vlaamse Rand opnieuw enquêtes afgenomen. De resultaten van het onderzoek voor Brussel werden eind 2018 gepresenteerd in *Meertaligheid als opdracht*, en de tweede taalbarometer voor de Vlaamse Rand, *De Rand vertaald*, verscheen midden 2019.[5] In de taalbarometer verdeelt Nohemi Echeverria de 19 gemeenten van de Vlaamse Rand in 7 clusters:

1. Faciliteitengemeenten met hoge mobiliteit aan de zuidwestelijke rand: **Drogenbos,** Linkebeek en Sint-Genesius-Rode.
2. Residentiële gemeenten met een lage mobiliteit aan de zuidoostelijke rand: Hoeilaart, Overijse en **Tervuren**
3. Faciliteitengemeenten aan de oostelijke rand: **Kraainem** en Wezembeek-Oppem
4. Aankomstgemeenten aan de noordrand: **Wemmel** en Zaventem
5. Commercieel gerichte gemeenten aan de noordoostelijke rand: **Vilvoorde en Machelen**
6. Voorstedelijke gemeenten aan de noordrand: Asse, Meise, Merchtem en Grimbergen
7. Westelijke gemeenten: **Dilbeek, Sint-Pieters-Leeuw** en Beersel

In de voorbereiding van dit vooronderzoek kozen we ervoor om met minstens één gemeente uit elke cluster in dialoog te gaan. Op die manier willen we de diversiteit in randgemeenten meenemen in dit onderzoek. Gezien de timing (COVID-19-pandemie), het soms moeilijk vastkrijgen van een juiste gesprekspartner of het stellen van lokale prioriteiten qua tijdsinvestering, namen we geen gemeente uit cluster 6 mee. Uit cluster 5 en cluster 7 hebben we 2 gemeenten bevraagd. Op die manier komen we in dit vooronderzoek toch tot een diversiteit in profiel, grootte en spreiding qua gemeenten. Je vindt de 8 bevraagde gemeenten in het vet in de bovenstaande clusteropsomming. Met deze **8 gemeenten** kunnen we representatief de urgente noden, behoeften en knelpunten op het vlak van jeugdwerk en vrijetijdsparticipatie van kinderen, tieners en jongeren in de superdiverse regio in kaart brengen.

Per gemeente zochten we de meest geschikte gesprekspartner om tot gerichte informatie te komen. Die gesprekspartners zijn te bundelen onder de noemer **lokale vrijetijdsambtenaren met een focus op jeugd(werk)beleid en/of vrijetijdsparticipatie**.

[5] https://www.briobrussel.be/node/14487

5 Thema's

Voor dit onderzoek vertrokken we vanuit een brede benadering: **vrijetijdsparticipatie voor alle kinderen, tieners en jongeren**. In die brede benadering onderscheiden we **verschillende types**:

- Vrijetijdsbesteding in de gezinscontext en dus eerder op individueel niveau (in huis en daarbuiten);
- Vrijetijdsbesteding in het georganiseerde aanbod voor kinderen, tieners en jongeren (door lokale besturen, particulieren, commerciële of andere partners);
- Vrijetijdsbesteding in het georganiseerde aanbod door kinderen, tieners en jongeren.

Uiteraard zoomden we in op **de specifieke context van de Vlaamse Rand** en vooral op het lokale georganiseerde aanbod voor én het aanbod door kinderen, tieners en jongeren. De gesprekken met lokale besturen startten telkens **vanuit diversiteit in de brede zin in het bestaande jeugdaanbod en met bijzondere aandacht voor het jeugdwerk**. Hierbij stonden we o.a. specifiek stil bij de talendiversiteit in, de toeleiding naar én de toegankelijkheid van het jeugdwerk. Tijdens de gesprekken met lokale besturen en uitvoerende partners was er vervolgens ook aandacht voor **nieuwe jeugdwerkvormen** en het bereiken van **niet-georganiseerde kinderen, tieners en jongeren.**

5.1 Een divers jeugdwerkaanbod

Jeugdwerk is niet onder één noemer samen te vatten. **In het brede jeugdwerk stellen we verschillen vast; dat is zo in Vlaanderen en ook in de Vlaamse Rand.** We zien traditioneel jeugdwerk dat vandaag in grote mate nog vooral een Vlaams autochtoon publiek bereikt. In sommige wijken en buurten in de Vlaamse Rand zien we traditioneel jeugdwerk dat erin slaagt al meer een afspiegeling van de omgeving te zijn en waar het ledenbestand dus alsmaar meer divers wordt. Daarnaast heb je het categoriale of doelgroepgerichte jeugdwerk waarin je zowel professioneel jeugdwerk als vrijwillig jeugdwerk terugvindt en waarbij beide een superdivers publiek bereiken. We kunnen dus spreken van **een grote kloof** tussen de doelgroep die het traditionele jeugdwerk en de doelgroep die het categoriale of doelgroepgerichte jeugdwerk bereikt.

We keken ook naar onderzoek en vaststellingen op Vlaams niveau. In *Het masterplan diversiteit in/en jeugdwerk* schuift men een dubbele problematiek naar voor. Ten eerste is er een ondervertegenwoordiging van bepaalde doelgroepen in het traditionele jeugdwerk in Vlaanderen. Onderzoek gebaseerd op de cijfers van het Jeugdonderzoeksplatform (JOP) toont aan dat meisjes, jongeren met een lagere opleiding of een migratieachtergrond minder deelnemen aan het jeugdwerk. Bij de 12- tot 17-jarigen zien we dat jongeren uit het ASO tot tweemaal meer deelnemen aan het jeugdwerk dan jongeren uit het BSO. Zowel bij jeugdbewegingen als jeugdhuizen zijn minder dan 10 procent van de deelnemers laagopgeleid.[6]

Het **traditionele jeugdwerk** in Vlaanderen bereikt eerder een Vlaams autochtoon publiek. Dat heeft verschillende redenen. We weten dat niet iedereen zich aangesproken voelt tot traditioneel jeugdwerk. Bovendien zijn de vorm en de werking bijvoorbeeld vaak onbekend in sommige culturen. Voor autochtone Belgen is het jeugdwerk in Vlaanderen een bekend concept dat vaak van generatie op generatie wordt doorgegeven. Daarbij is het in de Vlaamse cultuur een vertrouwd gegeven dat bijvoorbeeld een 18-jarige (die geen familie is) in de vrije tijd speelt met én verantwoordelijk is voor kinderen. Het is ook niet vreemd dat een 16-jarige op zaterdagavond met leeftijdsgenoten in een jeugdlokaal iets gaat drinken in een setting waar een 19-jarige de bar bedient. In veel culturen is dat niet bekend, vinden sommige ouders het

[6] Diversiteit in/en het jeugdwerk, Masterplan, 2018-2020

onverantwoord en roept het vragen en weerstand op. Daarnaast zijn er in het traditionele jeugdwerk veel ongeschreven regels die als vanzelfsprekend gezien worden. Die ongeschreven regels, zoals het dragen van een uniform, zijn vaak onbekend voor nieuwe leden die niet met het traditionele jeugdwerk vertrouwd zijn. Hierover in dialoog gaan via een goede en heldere communicatie is cruciaal om ervoor te zorgen dat ze geen drempel vormen.

Anderzijds is er naast het traditionele jeugdwerk ook **het categoriale of doelgroepgerichte jeugdwerk**. Daarin zie je twee types. Er is het professionele jeugdwerk dat via beroepskrachten bewust kiest om zich tot een bepaalde doelgroep te richten: nieuwkomers, maatschappelijk kwetsbare kinderen ... Die professionele beroepskrachten hebben tijd, energie en middelen voor de organisatie en begeleiding van een kwalitatief aanbod. Naast een sterke missie en visie hebben ze ook expertise over en een netwerk voor het bereiken van deze doelgroep.

Naast het professionele jeugdwerk zijn er in het doelgroepgerichte jeugdwerk ook **initiatieven en werkingen die van onderuit groeien** en waarbij tieners en jongeren zelf initiatief nemen. Het gaat, net zoals bij het traditionele jeugdwerk, om werkingen met een wekelijks of regelmatig karakter waarbij jongeren de activiteiten vrijwillig begeleiden en waarbij de deelnemers intern doorgroeien. Maar deze initiatieven zijn vaak niet gekoppeld aan een bovenlokale koepelorganisatie. Lokale besturen spreken daarom vaak van 'nieuwe' jeugdwerkvormen. De trekkers van dergelijke werkingen willen een antwoord bieden op uitdagingen en noden die ze zelf hebben ervaren als kind of nu zien. Samen zoeken ze een antwoord op uitdagingen en noden op maat van hun wijk, buurt en/of leefwereld. De initiatiefnemers en verantwoordelijken zijn heel gedreven jongeren die de handen uit de mouwen steken. Ze ontwikkelen initiatieven die een superdivers publiek bereiken, vaak het publiek dat het traditionele jeugdwerk mist. Het succes van dergelijke werkingen kent een aantal redenen:

- De deelnemers herkennen zich in de begeleiding/animatoren;
- De deelnemers en hun ouders voelen zich veilig omdat ze dezelfde waarden en normen delen;
- Deze initiatieven vertrekken soms vanuit een gemeenschap. Iedereen kent elkaar, waardoor er meer vertrouwen is in de begeleiding/animatoren.

Ondanks het enthousiasme en de gedrevenheid kennen deze zelfinitiatieven vaak een moeilijke start. De initiatiefnemers weten vaak niet waar ze kunnen aankloppen voor ondersteuning. Het gaat bijvoorbeeld om het zoeken naar infrastructuur, financiering, hulp bij het schrijven van een opstartdossier, uitleenbare materialen of andere diensten waar ze een beroep op kunnen doen. Ze kennen de mogelijkheden voor ondersteuning en de bijhorende procedures niet altijd. Die zijn vaak ingewikkeld en er komt administratief soms heel wat bij kijken. Dat vergt voor een leek veel tijd en energie en kan een drempel vormen voor jongeren die enthousiast zijn om bijvoorbeeld activiteiten te organiseren, maar alles wat erbij komt kijken niet zien zitten. In tegenstelling tot het traditionele jeugdwerk hebben dergelijke initiatieven dus vaak geen koepelorganisatie waarop ze een beroep kunnen doen en die hen de nodige omkadering biedt.

Het categoriale of doelgroepgerichte jeugdwerk is in beperkte mate terug te vinden in de Vlaamse Rand en is vaak niet vertegenwoordigd in bijvoorbeeld adviesraden of andere netwerken. We namen het ook mee als gerichte focus in de gesprekken met lokale besturen en komen er later in dit rapport op terug. Traditionele jeugdwerkverenigingen zijn in de Vlaamse Rand dan wel sterk vertegenwoordigd, maar bereiken in een aantal gemeenten dus vaak eerder een blank, autochtoon middenklasse publiek.

5.2 Toegankelijkheid & toeleiding

Elk kind, elke tiener en elke jongere heeft recht op vrije tijd. Dat staat zo expliciet beschreven in het Kinderrechtenverdrag. Uit de hierboven vermelde cijfers blijkt dat de Vlaamse Rand een jonge en superdiverse regio is. Daarom schuiven we de toegankelijkheid van en toeleiding naar het vrijetijdsaanbod naar voor in dit onderzoek. Als we kijken naar wie vandaag wordt bereikt met het jeugdaanbod, stellen we vast dat dat geen afspiegeling is van de superdiverse bevolking in de Vlaamse Rand. Sommige werkingen slaagden er de laatste jaren al in om een beperkte instroom van nieuw publiek te genereren, anderen hebben het moeilijk om te overleven en krijgen nauwelijks nieuwe leden. **Het aanbod en de werking screenen** op het vlak van toegankelijkheid is een belangrijke eerste stap. Vanuit een kritische houding, met een brede blik en los van het eigen referentiekader proberen te kijken en denken kan drempels in kaart brengen.

We lezen in de cijfers ook dat er in de Vlaamse Rand grotere verhuisbewegingen zijn dan elders in Vlaanderen. Dat betekent dat aanbodverstrekkers er in hun communicatie vanuit moeten gaan dat ze zich telkens weer richten naar een nieuw publiek dat de werking, de organisatie en het aanbod nog niet kent. Ook al hebben verenigingen bijvoorbeeld een jarenlange bestaanstraditie in de gemeente, **ga er niet van uit dat de werking bij alle inwoners bekend is**. Wie nieuwe leden of deelnemers wil werven, stemt de inhoud dus beter af op iemand die het aanbod en de werking niet kent. Beschrijf wie je bent, wat je doet, hoe je werking verloopt en wat er nodig is om deel te nemen. Goed nadenken over wat en hoe je communiceert is belangrijk.

Lokale besturen en andere partners zetten actief in op de promotie van en toeleiding naar het vrijetijdsaanbod voor kinderen, tieners en jongeren. Dat gebeurt via diverse kanalen: gemeentelijke infobladen en website, gerichte acties via de scholen, informatie in folderrekken op openbare plaatsen … Vaak zijn dat nog de traditionele communicatievormen. **Oog hebben voor nieuwe vormen van communicatie** is nodig om een breed publiek te bereiken. Naast het inspelen op trends en inzetten op communicatievormen liggen er ook kansen bij **gerichte communicatie door o.a. samen te werken met toeleidingspartners**. Brede communicatie via verschillende vormen en op zoek gaan naar partners voor toeleiding kan dus de sleutel zijn om nieuwe doelgroepen aan te boren.

Los van alle inspanningen om het georganiseerde aanbod in de kijker te zetten en zo veel mogelijk kinderen, tieners en jongeren toe te leiden, zal er ook altijd niet-georganiseerde jeugd aanwezig zijn in de gemeente. Soms vind je ze in de openbare ruimte waar ze samenkomen om vrienden te ontmoeten op een plein, in een park of op straat. Contact leggen en verbinding maken met hen is voor veel lokale besturen in de Vlaamse Rand een uitdaging. Daarom wordt dit later in dit vooronderzoek als apart thema behandeld.

5.3 Talendiversiteit

Naast algemene diversiteit is de talendiversiteit in de Vlaamse Rand **groter én anders dan elders in Vlaanderen**. Gezien de ligging van de regio Vlaamse Rand, naast Brussel en Wallonië, wonen er ook heel wat Franstalige Belgen. De omgangstaal is in bepaalde contexten en buurten veelal het Frans. Maar de laatste jaren zien we ook een forse stijging van andere thuistalen en dus een algemene stijgende talendiversiteit, wat niets zegt over de kennis van het Nederlands. Omgaan met die talendiversiteit en het inzetten van het Nederlands als verbindende taal in de Vlaamse Rand is een uitdaging.
Zoals we al beschreven zien we in heel Vlaanderen en ook in de Vlaamse Rand nog heel wat vrijetijdswerkingen die vandaag een beperkte diversiteit in hun leden- of deelnemersbestand vaststellen. Als we inzoomen op talendiversiteit, zien we in de Vlaamse Rand al een iets grotere aanwezigheid. Dat is positief en wellicht het effect van beleidskeuzes en acties van lokale besturen en andere partners die actief inzetten op **oefenkansen Nederlands in de vrije tijd**. Heel wat scholen leiden kinderen met thuistaal niet-Nederlands naar een (taalstimulerend) vrijetijdsaanbod toe. Zo is Nederlands niet enkel een schooltaal,

maar ook een leuke speeltaal voor kinderen. De aanbodverstrekkers zijn echter niet altijd voldoende sterk en klaar om met die talendiversiteit om te gaan.

Ook voor het jeugdwerk en andere jeugdverenigingen zorgt dit voor nieuwe uitdagingen in de werking. De uitdagingen liggen op het vlak van activiteiten met en voor kinderen, communicatie met ouders en ouderbetrokkenheid, op het vlak van begeleiding/animatoren én hoe ze moeten omgaan met het gemeentelijke taalbeleid versus taalafspraken in de organisatie/vereniging.

Kinderen/leden

Het niveau Nederlands van de deelnemers kan heel verschillend zijn. Het gaat van: ze hebben het Nederlands als thuistaal (waarbij je ook taalsterke en taalarme kinderen onderscheidt), ze hebben een andere thuistaal maar begrijpen en spreken goed Nederlands tot ze zijn nog maar net Nederlands aan het leren en begrijpen dus nog niet zo veel Nederlands. Dat zorgt ervoor dat misschien niet alle kinderen de spelinstructies begrijpen en ze niet (goed) weten wat er van hen verwacht wordt. Een talige begeleidershouding helpt ervoor te zorgen dat alle kinderen comfortabel kunnen deelnemen. Inzetten op een veilig klimaat en maximaal welbevinden van alle kinderen is belangrijk.

Als een groep bestaat uit veel kinderen met dezelfde thuistaal niet-Nederlands, bestaat de kans dat ze onderling hun moedertaal spreken tijdens de activiteit. Dat kan leiden tot kliekjesvorming en dus verdeeldheid in een groep.

Ouders

Communiceren met ouders die weinig of geen Nederlands spreken kan soms moeizaam lopen. Als begeleider wil je de boodschap helder overbrengen en er zeker van zijn dat ze de cruciale info begrijpen. Ook communicatie van ouders naar de begeleiding is nodig, aangezien ouders de verantwoordelijkheid over hun kind even uit handen geven.

De kinderen hebben vaak een basiskennis Nederlands omdat ze in het Nederlandstalig onderwijs zitten. Maar ouders spreken soms geen of weinig Nederlands (en ook geen andere gemeenschappelijke taal). Soms is er dus geen contacttaal. Het overbrengen van cruciale info naar ouders die geen Nederlands (en soms ook geen Frans of Engels) begrijpen en spreken is een grote uitdaging voor de vrijwilligers. In zulke situaties worden kinderen soms ingeschakeld als tolk. Dat is geen ideale werkwijze. Het is niet de bedoeling dat een kind de schakel vormt en betrokken is bij bijvoorbeeld administratieve of financiële handelingen.

Animatoren/begeleiding

Aangezien de talendiversiteit ook in het secundair onderwijs stijgt, neemt ze ook toe in leidingsploegen of op animatorniveau. Alsmaar meer animatoren en begeleiders zijn dus meertalig. Dat is positief omdat kinderen zich kunnen herkennen in hun leiding. Aangezien het hier om Nederlandstalige werkingen in de Vlaamse Rand (en dus Vlaanderen gaat), verplicht de organisator of hoofdleiding hen om Nederlands te spreken in de werking. Voor kinderen en/of ouders met eenzelfde moedertaal als een animator vormt dat onnatuurlijke conversaties.

Taalbeleid

Taal is vaak emotioneel beladen in de Vlaamse Rand en lokale besturen ontwikkelden dan ook een taalbeleid. Daarin vind je afspraken over het omgaan met het Nederlands en andere talen in gemeentediensten, in gemeentelijke deelwerkingen … Veelal staat er weinig beschreven in dat taalbeleid en gaat het enkel om 'Nederlands spreken'. Ook verenigingen die ondersteuning krijgen van het lokaal bestuur worden verondersteld het taalbeleid te respecteren: in communicatie met de leden, onderling tussen animatoren/begeleiders en met ouders. Maar begeleiders zijn niet altijd op de hoogte van die afspraken.

5.4 Focus

5.4.1 Reguliere/traditionele jeugdwerkvormen versus nieuwe jeugdwerkvormen

Vlaanderen kent een groot aanbod regulier/traditioneel jeugdwerk. Toch merken we dat er de laatste jaren steeds meer nieuwe vormen ontstaan. Lokale besturen zien dat als 'nieuwe vormen van jeugdwerk', zoals we hierboven ook al beschreven, omdat ze vaak een overkoepelende en ondersteunende structuur missen. Wat opvalt is dat **deze innovatieve vormen vaak kinderen, tieners en jongeren aantrekken die het traditionele jeugdwerk mist**. Deze nieuwe jeugdwerkvormen voorzien in een aanbod voor een groep die vandaag meestal moeilijk of niet bereikt wordt. Het gaat niet om een heel specifiek aanbod dat eigen is aan jongeren met een migratieachtergrond of die thuis een andere taal spreken. Een leuke vrijetijdsbesteding, een eigen (veilige) plek, kansen om talenten te tonen en ze verder ontwikkelen spreekt alle kinderen, tieners en jongeren aan. Omdat we dit vooronderzoek voeren vanuit die brede benadering, vinden we het waardevol om dit specifiek als focus mee te nemen in de gesprekken met lokale besturen en andere partners in de Vlaamse Rand.

In het rapport *Wie speelt er mee? Vier case studies over etnisch-culturele diversiteit in/en het jeugdwerk* [7] worden vier jeugdwerkinitiatieven uit Vlaanderen en Brussel onder de loep genomen: Nakama vzw, Urban woorden, Rojm & jeugdopbouwwerk Mortsel. Dit onderzoek maakt duidelijk wat de voordelen zijn van deze innovatieve jeugdwerkinitiatieven, met welke uitdagingen ze geconfronteerd worden en waarom ze aanslaan. Interessant om mee te nemen als we later naar de toekomstige uitdagingen, antwoorden en oplossingen voor de Vlaamse Rand kijken.

Dit vernieuwende jeugdwerkaanbod biedt een antwoord op **de urgente sociale nood**:

- Ze voorzien in een aanbod voor een nog niet bereikte groep jongeren;
- Ze schuiven de nood aan een eigen plek, het aansluiten en verbreden van de leefwereld en het aanbieden van groeitrajecten – zowel op individueel niveau als op het niveau van de groep waartoe de bereikte jongeren behoren – als speerpunten naar voren;
- Deze initiatieven stellen dat deze nood op zich niet zo 'speciaal' of eigen is aan jongeren met een migratieachtergrond. Het voorzien in een aanbod, een eigen (veilige) plek en groeitrajecten is iets wat alle jongeren aanbelangt;
- Hoewel deze initiatieven vooral jongeren met een migratieachtergrond bereiken, staan ze in principe open voor alle jongeren. Ze benadrukken daarbij dat drempels tot participatie een samenspel zijn van meerdere factoren, waarbij etnisch-culturele elementen vaak samengaan met sociaal-economische, en dat het daarom weinig zinvol is om ze strikt van elkaar te onderscheiden, laat staan zich uitsluitend op jongeren met een specifieke etnisch-culturele achtergrond te richten.

Verschillende succesfactoren worden naar voren geschoven met betrekking tot het bereik:

- De meest gehoorde succesfactoren zijn herkenbaarheid en vertrouwen. Dit omvat dat de initiatiefnemers, begeleiders en bereikte jongeren (figuurlijk) dezelfde 'taal' spreken en een gedeeld referentiekader of een gemeenschappelijke achtergrond hebben. Daardoor begrijpen ze de jongeren écht en kunnen ze hen een veilig nest aanbieden waar jongeren zichzelf kunnen zijn.
- In dat opzicht past ook de rol van charismatische voortrekkers en rolmodellen. Zij hebben al dan niet het initiatief mee uit de grond gestampt, of zijn doorgegroeid van deelnemer naar vrijwilliger: dat spreekt (nieuwe) jongeren aan en werkt inspirerend.
- Ook openheid, het bewust zijn van mogelijke drempels en daarop inspelen is belangrijk: onder

7 Wie speelt er mee? Vier case studies over etnisch-culturele diversiteit in/en het jeugdwerk Nakama, Urban woorden, Rojm & Jeugdopbouwwerk Mortsel. Pieter Cools, Ruud Wouters en Stijn Oosterlynck.

andere de afwezigheid of een alternatieve invulling van lidmaatschap, lidgeld, uniform, toogcultuur en een grotere flexibiliteit omtrent deelnemen of de organisatie van activiteiten worden in dat verband genoemd.

- De initiatieven benadrukken ook de kracht van vraaggericht werken: jongeren geven telkens zelf in sterke mate invulling aan wat het jeugdwerkinitiatief juist doet. Dat geeft hen het gevoel van eigenaarschap en maakt het initiatief aantrekkelijk. Dit vraaggerichte werken wordt al dan niet gecombineerd met vindplaatsgericht werken om zo jongeren effectief naar het initiatief toe te leiden (maar dat is arbeidsintensief).
- Zowel vrijwillig engagement als professionele ondersteuning dragen vaak bij tot het succes van vernieuwende initiatieven die diversiteit ontsluiten, maar dan op verschillende manieren en mogelijk ook in verschillende fasen van het groeiproces. Vrijwillig engagement brengt authenticiteit met zich mee; het straalt herkenbaarheid, vertrouwen en gelijk(waardig)heid uit. Professionaliteit brengt dan weer expertise, vooropleiding en stabiliteit met zich mee. Waar het vrijwillig engagement meestal onmisbaar is in de opstartfase en cruciaal voor herkenbaarheid en vertrouwen, bieden professionals een meerwaarde in het werken met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren en in het duurzaam omkaderen van een groeiende werking (via subsidiedossiers, coördinatie enzovoort). Een goede wisselwerking tussen beide is cruciaal.
  Professionaliteit en authenticiteit zijn dan ook niet noodzakelijk tegengestelden.
  Vrijwilligers en professionals werken vaak goed samen. Bovendien vervullen vrijwilligers taken op een professionele manier en is het engagement van professionals ten opzichte van de leefwereld van jongeren vaak authentiek te noemen. Toch tonen onze cases aan dat er vaak ook spanning kan ontstaan tussen het vrijwillig engagement en een meer geprofessionaliseerde aanpak door betaalde krachten.[8]

De geselecteerde cases zijn succesvol in het ontsluiten van etnisch-culturele diversiteit. Toch dagen ze de bestaande structuren van het jeugdwerk uit en hebben ze moeite om duurzame erkenning en ondersteuning te verkrijgen in het bestaande jeugdwerkveld. Vaak passen deze jeugdwerkvormen bijvoorbeeld niet in bestaande erkennings- en subsidiereglementen van lokale besturen.

Het ondersteuningsaanbod voor het traditionele jeugdwerk is uitgebreid en goed uitgewerkt in Vlaanderen. Maar er ontstaan steeds meer nieuwe, experimentele en/of doelgroepgerichte jeugdwerkvormen die geen koepelorganisatie hebben en dus niet kunnen rekening op omkadering. Zowel de lokale besturen als de werkingen zelf staan hier voor uitdagingen. Voor een nieuwe organisatie is het vaak zoeken bij wie ze moeten aankloppen en aan welke voorwaarden ze moeten voldoen om aanspraak te maken op die ondersteuning. Zelfs voor bestaande organisaties die bijvoorbeeld een werking willen opstarten in een buurgemeente is het zoeken. Elk lokaal bestuur heeft een eigen ondersteuningsdienst, een eigen erkenningsreglement … Lokale besturen zijn enthousiast over deze nieuwe werkvormen omdat zij vaak een antwoord bieden op de uitdagingen en noden van tot nog toe niet bereikte kinderen, tieners en jongeren. Maar het is voor lokale besturen zoeken hoe die nieuwe jeugdwerkvormen de nodige aandacht en een plek verdienen in ondersteuningsreglementen, adviesraden …

Ook tijdens de bevraging voor dit vooronderzoek in de Vlaamse Rand kwam dat naar voor. **Lokale besturen willen kiemen van nieuwe jeugdwerkinitiatieven opsporen, erkennen en een plaats geven**. Maar vaak missen jeugdconsulenten de voelsprieten om te weten wanneer een groepje jongeren zich verenigt en er een werking ontkiemt. Omwille van een gebrek aan personeel en tijd **missen ze de aanwezigheid op het terrein** om vervolgens ondersteuning te kunnen bieden waar dat nodig en mogelijk is.

[8] Wie speelt er mee? Vier case studies over etnisch-culturele diversiteit in/en het jeugdwerk Nakama, Urban woorden, Rojm & Jeugdopbouwwerk Mortsel // december 2019 – Pieter Cools, Ruud Wouters en Stijn Oosterlynck.

5.4.2 Het bereiken van niet-georganiseerde jeugd

Zoals we bij de start aangaven, vertrekken we vanuit een brede vrijetijdsinvulling. We vermeldden dat er in elke gemeente ook kinderen, tieners en jongeren zijn die zich niet aangesproken voelen tot het georganiseerde aanbod. **Voor heel wat lokale besturen vormen zij een vraagstuk op het vlak van vrijetijdsparticipatie.** Waarom nemen ze niet deel aan het aanbod? Hoe en waar brengen ze hun vrije tijd door? Wat hebben ze nodig om een leuke vrijetijdsbesteding te beleven?

Soms spenderen kinderen, tieners en jongeren hun vrije tijd graag **individueel thuis of met het gezin**. Als we kijken naar de iets oudere groep, dan is een populaire activiteit die vaak gelinkt wordt aan niet-georganiseerde jeugd **'rondhangen in de openbare ruimte'**. Hoewel de publieke opinie niet positief staat t.o.v. 'rondhangen' en er een pedagogische bezorgdheid is, wees onderzoek in het verleden aan dat een groot deel van de jeugd haar vrije tijd ongeorganiseerd doorbrengt. Rondhangen met en vrienden ontmoeten in de publieke ruimte is een van de favoriete bezigheden van jongeren *(Hazekamp, 1985; Larson, 1997; De Witte, Hooge & Walgrave, 2000; Vlaams-Brabant, 2002; Vettenburg et al., 2006)*. In de dialoog met lokale besturen in de Vlaamse Rand bevestigen zij dat er ook vandaag heel wat hangjongeren aanwezig zijn in de publieke ruimte, zeker in bepaalde deelgemeenten of buurten die sterk verstedelijkt zijn. Veel lokale besturen geven aan dat er ook vaker meldingen van 'overlast of problemen met buurtbewoners' binnenkomen. Hangjongeren worden vaak gezien als veroorzakers van overlast en als criminelen, maar wat voor de ene overlast is, is dat voor de andere niet. Toch wordt er zodra mensen een gevoel van overlast hebben, snel een beroep gedaan op formele instanties (politie, beleid …).

Het feit dat een groepje jongeren samenkomt op straat of op een plein rondhangt, roept bij veel mensen gevoelens van ongemak en overlast op. Dat heeft onder andere te maken met het onderscheid tussen publieke en private ruimte. Deze jongeren claimen een stuk van de publieke ruimte als eigen ruimte. Ze eigenen zich een stuk toe en sluiten daarmee soms anderen in die ruimte uit. Vaak is dat onbewust en gaat het ook om een perceptie van buurtbewoners.

Jongeren hangen graag rond, gewoon omdat ze het leuk vinden. Ze doen iets dat ze leuk vinden om hun vrije tijd in te vullen en doen het op regelmatige basis, dus het kan op die manier vergeleken worden met georganiseerde vrijetijdsbesteding. Het voornaamste verschil is echter dat de belangrijkste drijfveer bij hangjongeren het ontmoeten van elkaar is, terwijl dat bij georganiseerde vrijetijdsbesteding niet altijd het geval is. De ontmoetingsplekken worden gekozen op basis van de bereikbaarheid en de strategische ligging binnen de groep. De ontmoetingsplekken zijn dus meestal vast. De groep is dan ook vertrouwd met de plek en geeft er betekenis aan.

5.4.2.1 Vragenlijst

De vragenlijst die gebruikt werd in de gesprekken met lokale besturen en met bovenlokale partners vind je in de bijlage.

6 Noden, knelpunten en behoeften in de Vlaamse Rand

We hebben gekeken naar tendensen en vaststellingen voor heel Vlaanderen. Hier sommen we van daaruit en vanuit de gevoerde gesprekken specifieke noden en uitdagingen op maat van de Vlaamse Rand op. Tot slot kijken we naar wat er nodig is om tot antwoorden en oplossingen te komen.

6.1 Bovenlokale partners

Jeugdwerkkoepels en andere bovenlokale partners staan positief tegenover meertaligheid. Sommige organisaties hebben hier een uitgesproken visie over, raken dit thema aan in hun regulier ondersteuningsaanbod of hebben hiervoor een gericht en specifiek aanbod. De **visie op meertaligheid of omgaan met talendiversiteit** is soms in conflict met het taalbeleid (afspraken over het omgaan met het Nederlands en andere talen) van lokale besturen in de Vlaamse Rand. Bovenlokale partners zijn zich niet altijd bewust van de specifieke context van de Vlaamse Rand. Taal is vaak emotioneel beladen en er heerst een zekere 'talengevoeligheid'.

Het ondersteuningsaanbod van bijvoorbeeld jeugdwerkkoepels voor lokale afdelingen/werkingen m.b.t. meertaligheid of het gebruik van andere talen is dus vaak in strijd met het beleid dat wordt gevoerd in de Vlaamse Rand. De troef die naar voor wordt geschoven om ook andere talen te kunnen inzetten in de werking, is in de Vlaamse Rand vaak niet toegelaten en **in conflict met het taalbeleid van het lokaal bestuur**. Daarnaast zijn uitgewerkte methodieken, tips en voorbeelden in het ondersteuningsaanbod vaak toegespitst op een realiteit waarbij slechts enkele deelnemers een andere taal dan het Nederlands spreken. In de Vlaamse Rand gaat het in bijvoorbeeld de speelpleinwerking soms nog om enkelingen die thuis Nederlands spreken. Die **andere taalverhoudingen** t.o.v. elders in Vlaanderen **in combinatie met het lokale/regionale taalbeleid** zorgt ervoor dat jeugdbegeleiders op hun honger blijven zitten of gefrustreerd terugkeren van een workshop of bijeenkomst.

6.2 Lokale besturen

Lokale besturen in de Vlaamse Rand zetten onder andere via onderwijs sterk in op de toeleiding naar het vrijetijdsaanbod en dus ook naar het jeugdwerk. Voornamelijk in de speelpleinwerking merken we de laatste jaren een alsmaar diverser publiek op qua herkomst, taal en socio-economisch statuut. Bij het traditionele jeugdwerk zoals jeugdbewegingen zien we voornamelijk nog een autochtoon middenklassepubliek.

Lokale besturen hebben **drie grote uitdagingen**. Ten eerste willen ze het brede vrijetijdsaanbod in hun gemeente bekend maken bij alle inwoners, ten tweede willen ze zo veel mogelijk kinderen, tieners en jongeren bereiken én aanzetten tot participatie en ten derde willen ze het bestaande aanbod ondersteunen opdat het toegankelijk is voor iedereen. Daarnaast zien lokale besturen de jeugdraad als een adviesorgaan dat een stem is van alle kinderen, tieners en jongeren. Dat betekent dat de samenstelling van die raad ook een afspiegeling zou moeten zijn van wie er in de gemeente woont en leeft. Als we de cijfers erbij halen en de samenstelling van jeugdraden vandaag bekijken, kunnen we vaststellen dat dit een knelpunt is.

Aangezien deze regio te maken heeft met veel verhuisbewegingen, kunnen de lokale besturen er niet vanuit gaan dat **het lokale vrijetijdsaanbod door iedereen die er woont of naar school gaat gekend** is. In de Vlaamse Rand wonen ook heel wat kinderen, tieners en jongeren die in Brussel naar school gaan (soms ook in het Franstalig/anderstalig onderwijs). Die kinderen zijn daardoor qua vrijetijdsbesteding niet altijd gericht op de gemeente waar ze wonen. Hun vrienden wonen elders en ze volgen die dan ook. Hoe/waar kunnen lokale besturen die kinderen, tieners en jongeren bereiken en ze toeleiden naar het aanbod?

Ter ondersteuning van het huidige aanbod zijn er verschillende noden en kansen. Zoals eerder vernoemd vormt de stijgende talendiversiteit een uitdaging in de Vlaamse Rand. Bovendien is taal vaak emotioneel beladen. De lokale besturen hebben een taalbeleid ontwikkeld waarin afspraken staan over hoe ze verwachten dat er wordt omgegaan met het Nederlands en andere talen in gemeentelijke diensten, gemeentelijke werkingen … Ook verenigingen die ondersteuning krijgen van het lokaal bestuur, worden vaak verondersteld het lokale taalbeleid te respecteren. Alleen is dat **gemeentelijke taalbeleid vaak niet bekend bij de verenigingen**, en als het wel bekend is gaat het vaak niet verder dan weten dat ze alleen Nederlands mogen spreken. Het is niet duidelijk welke hulpmiddelen ze kunnen/mogen gebruiken, wanneer ze eventueel mogen omschakelen naar een andere taal … Begeleiders die dagelijks geconfronteerd worden met anderstalige ouders en kinderen missen een houvast en veiligheid qua gebruik van het Nederlands en andere talen. Voor veel begeleiders/animatoren is meertaligheid bovendien een realiteit, iets waarmee ze zijn opgegroeid en dus niet iets waar ze bewust mee bezig zijn. Velen spreken meerdere talen en schakelen onderling met vrienden vaak spontaan over van de ene naar de andere taal. Een **dialoog over het gebruik van talen en een helder kader op maat van verantwoordelijken en begeleiders** is nodig.

Gezien de Vlaamse Rand verstedelijkt, nemen ook grootstedelijke uitdagingen toe. Door de snelle bevolkingsgroei wonen er alsmaar meer mensen. Als we weten dat die nieuwe inwoners vaak jonge gezinnen zijn, moet ook **de dienstverlening en het aanbod voor jonge gezinnen mee evolueren**. Aanbod bekijken we hier breed. Niet elke tiener of jongere voelt zich aangesproken door een georganiseerd aanbod zoals het jeugdwerk. Voldoende én een divers aanbod geldt dus ook voor plekken waar kinderen, tieners en jongeren elkaar kunnen ontmoeten. Niet alleen in een georganiseerd aanbod, maar bijvoorbeeld ook via aantrekkelijke en veilige openbare ruimte voor de jeugd.

6.3 Lokale jeugdwerkingen

Gezien de stijgende talendiversiteit zetten veel lokale besturen actief in op kwalitatieve oefenkansen in de vrije tijd. Dat is positief. De vrije tijd biedt een grote opportuniteit voor oefenkansen Nederlands. Maar dat betekent dat jeugdorganisaties en hun begeleiders dan ook voldoende sterk moeten zijn om hiermee om te gaan. Begeleiders en animatoren spelen een belangrijke rol om de kinderen een fijne en positieve ervaring te bezorgen. Vaak zijn dat jonge **vrijwilligers of begeleiders**. Je benadert elke begeleider/vrijwilliger het best **op maat van zijn of haar rol in een organisatie, activiteit of project**. Een speelpleinanimator heeft bijvoorbeeld andere ondersteuningsnoden dan een begeleider van een taalbad of zomerschool. Een **heldere communicatie over wat je concreet verwacht en de nodige ondersteuning** zijn onmisbaar.

We merken in de Vlaamse Rand al enkele reguliere partners die kinderen met thuistaal niet-Nederlands of van vreemde herkomst bereiken op. Toch liggen er nog heel wat kansen om het aanbod toegankelijker te maken. Dat start vanuit een kritische kijk op de bestaande werking. Reguliere werkingen kunnen hun **toegankelijkheid screenen** door bijvoorbeeld aan de slag te gaan met de 7B's[9]. Op die manier zijn ze zich bewust van eventuele drempels en kunnen ze hieraan werken. Soms zet een bovenlokale koepelorganisatie in op de ondersteuning van toegankelijkheid van lokale werkingen. Maar niet elke vereniging doet een beroep op die ondersteuning en niet elke vereniging heeft een koepelorganisatie.

[9] https://www.jeugdwerkvoorallen.be/informatie/een-toegankelijke-ondersteuning-jeugdwerking

7 Antwoorden, oplossingen en acties

7.1 Eén gedeelde visie en afspraken met partners

Als alle lokale besturen met gelijkaardige evoluties en uitdagingen geconfronteerd worden, is het interessant om samen voor de hele regio na te denken hoe we naar de toekomst kijken. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat het vrijetijdsaanbod toegankelijker is voor alle kinderen, tieners en jongeren in de Vlaamse Rand? Hoe kunnen we bestaande organisaties en begeleiders ondersteunen om met die verandering om te gaan? Wie heeft welke ondersteuning nodig? Vzw 'de Rand' zet een traject op om samen met lokale besturen, medewerkers van de gemeenschapscentra in de faciliteitengemeenten en met inspraak van samenwerkingspartners tot **een gezamenlijke visietekst** te komen. Hierin ligt de **focus** op kinderen, tieners en jongeren met thuistaal niet-Nederlands én het bieden van **oefenkansen Nederlands in de vrije tijd**. De betrokkenheid van partners bij het tot stand komen van die visietekst moet ook tot een **breed draagvlak** leiden. In een volgende stap gaat vzw 'de Rand' met partners in dialoog zodat er maximaal vanuit eenzelfde visie gekeken, gehandeld en ondersteund wordt.

7.2 Ondersteuning lokale besturen

Als het bevolkingsprofiel in de Vlaamse Rand zo sterk verandert en de evoluties zo snel gaan, is er ook op het vlak van aanbod en ondersteuning verandering nodig. Vzw 'de Rand' wil in een eerste stap, samen met andere partners, de lokale besturen en vrijetijdsorganisaties aanzetten om vanuit **een kritische en reflectieve houding** (los van het referentiekader) proberen te kijken en denken naar **de doelgroep en het huidige vrijetijdsaanbod**. Enkel door los te komen van wat vandaag is, vertrouwde concepten in vraag te stellen en huidige werkwijzen te evalueren kunnen we drempels voor alle en dus ook voor niet-bereikte kinderen, tieners en jongeren in kaart brengen en wegwerken. Vzw 'de Rand' zal daarom **een tool ontwikkelen** waarmee lokale besturen zelfstandig aan de slag kunnen om **het lokale vrijetijdsaanbod voor de jeugd in kaart** te **brengen** en te analyseren. Lokale besturen die voor deze oefening ondersteuning willen, kunnen een beroep doen op vzw 'de Rand'. Vanuit **een analyse** wordt lokaal dan verder nagedacht over wat er nodig is om meer kinderen, tieners en jongeren (met een focus op thuistaal niet-Nederlands en vreemde herkomst) te bereiken met het vrijetijdsaanbod én om **gerichte keuzes** te maken bij de organisatie van dat aanbod. Hierin zal ook aandacht zijn voor de rol die lokale besturen hebben in de ondersteuning van begeleiders in het reguliere vrijetijdsaanbod: hoe zorg je als begeleider voor een talige basishouding ten opzichte van kinderen, hoe communiceer je met ouders die geen Nederlands begrijpen, hoe ga je als ambtenaar in dialoog over het taalbeleid en de afspraken m.b.t. het spreken van andere talen …?

De uitdagingen in de Vlaamse Rand zijn groot. Dat betekent dan ook dat er vandaag al heel wat partners actief zijn om met die uitdagingen aan de slag te gaan en mee naar antwoorden te zoeken op de vele vragen. Door de aanwezigheid van verschillende partners is het voor lokale besturen soms niet duidelijk waarmee ze bij wie terecht kunnen. Vzw 'de Rand' neemt **een bovenlokale regierol** in de Vlaamse Rand op zich om voor lokale besturen helderheid en transparantie te krijgen in het **versnipperde ondersteuningsaanbod**.

Sommige lokale besturen hebben al (experimentele) acties i.f.v. een toegankelijk aanbod en een hogere vrijetijdsparticipatie opgezet. Lokale besturen zetten ook allemaal in op taalstimulering Nederlands voor kinderen, tieners en jongeren in de vrije tijd. Vzw 'de Rand' brengt lokale besturen in **een regionaal lerend netwerk** samen om goede praktijken te delen en gezamenlijke noden ook na dit vooronderzoek verder naar boven te laten komen.

7.3 Ondersteuning lokaal jeugdwerk

Elk lokaal bestuur heeft een **jeugdraad** als adviesorgaan. De jeugdraad bestaat uit een vertegenwoordiging van het georganiseerde jeugdaanbod en individueel geïnteresseerde tieners en jongeren. Die jeugdraadsamenstelling is niet altijd **een afspiegeling of vertegenwoordiging van wie er in de gemeente woont.** Daarnaast is het reglement om bijvoorbeeld jeugdwerk (financieel, logistiek …) te ondersteunen of lokaal subsidies te verdelen aan wie initiatief neemt meestal afgestemd op het traditionele jeugdwerk. Dat betekent dat het categoriale jeugdwerk vaak nog geen aanspraak kan maken op middelen of andere ondersteuning. Innovatieve jeugdwerkvormen verdienen ook een plaats in de jeugdraad en moeten ook aanspraak kunnen maken op ondersteuning. Om hierin lokaal stappen te zetten, kan vzw 'de Rand' in samenwerking met BatalJong **een traject** aanbieden met o.a. cijfergegevens over het bevolkingsprofiel van de 0- tot 24-jarigen, een oefening rond de identiteit van de jeugdraad, een evaluatie van het bestaande ondersteuningsreglement …

Vzw 'de Rand' informeert organisatoren en begeleiders van het jeugdwerk via de methodiek van **een jeugdwerkcafé** over de lokale context en het bevolkingsprofiel. Hierbij is er specifiek aandacht voor info m.b.t. niet-Belgische herkomst, talendiversiteit, de verhouding tussen jeugd en oudere bevolking … in de groep 0 tot 24 jaar. Op die manier krijgen ze zicht op hoe het inwonersprofiel van de gemeente eruit ziet. Van daaruit staan we stil bij uitdagingen op het niveau van de leden/deelnemers en met betrekking tot communiceren met de ouders als gevolg van een sterk veranderd bevolkingsprofiel. Hierin komen **tips over o.a. een talige begeleidershouding, duidelijk geschreven taal en een warm onthaal** aan bod.

In dit vooronderzoek stellen we vast dat de (talen)diversiteit in veel speelpleinwerkingen al heel groot is. Organisatoren en begeleiders hebben nood aan ondersteuning om met die **diversiteit op de speelpleinvloer** aan de slag te gaan. Daarom werkt vzw 'de Rand' in overleg met de Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS) een aanbod van workshops, observatie en coaching uit.

Vzw 'de Rand' streeft ernaar dat **elke begeleider in de Vlaamse Rand een talige begeleidershouding** aanneemt. Ze doet dat enerzijds door tips uit te schrijven en ze breed te delen met lokale besturen, jeugdraden, verenigingen … en anderzijds door andere lokale, regionale en bovenlokale partners te informeren.

Tot slot werkt vzw 'de Rand' mee aan **inclusief jeugdwerk** en draagt ze dit ook uit in alle contacten, dienstverlening en ondersteuning. Inclusief jeugdwerk is ook een van de focussen in het meerjarenplan 2022-2024 van het samenwerkingsverband Komm-Af, waarin het als volgt wordt omschreven: *'Jeugdwerk waar iedereen bij hoort, waar niemand uitgesloten wordt omwille van zijn of haar anders-zijn. Het doel van inclusief jeugdwerk is dat alle kinderen en jongeren ongeacht hun persoonlijke situatie welkom zijn en zich ook welkom voelen. Onze maatschappij bruist van de diversiteit. Mensen uit verschillende culturen en met verschillende mogelijkheden en vaardigheden leven samen bij en met elkaar. Het jeugdwerk zou daar een afspiegeling van moeten zijn ...'*

Hieronder vind je meer info over dat samenwerkingsverband.[10]

7.4 Ondersteuning van en samenwerking met bovenlokale partners

Vzw 'de Rand' kent de regio, haar specifieke context, kenmerken en gevoeligheden goed. Met die kennis versterkt vzw 'de Rand' jeugdwerkkoepels en andere bovenlokale partners opdat ze **op maat van de specifieke context hun lokale werkingen gericht** kunnen **ondersteunen**.

[10] https://ambrassade.be/nl/kennis/artikel/komm-af-meer-lokaal-jeugdwerk-en-jeugdaanbod-voor-meer-kinderen-en-jongeren

Een eerste concreet traject is een grondige analyse van de noden en uitdagingen in de speelpleinwerking in de Vlaamse Rand. Vzw 'de Rand' nodigt speelpleinverantwoordelijken, jeugdconsulenten, integratieambtenaren en medewerkers van de **Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS)** uit om samen kritisch te kijken naar de methodiek *Taalspeler* in relatie tot de uitdagingen en noden die we vandaag opmerken in speelpleinwerkingen in de Vlaamse Rand. Van daaruit zal VDS de Taalspelertools bijwerken én hiermee eerst experimenteren in de Vlaamse Rand zodat ze (opnieuw) inzetbaar zijn in de taaldiverse speelpleincontext.

Vzw 'de Rand' gaat ook met **Chiro Vlaanderen** in dialoog om de resultaten van dit vooronderzoek te bespreken in relatie tot de onderzoeksresultaten uit het recent verschenen rapport van het diversiteitsonderzoek van Chiro Vlaanderen i.s.m. Odisee Hogeschool. Van daaruit wil vzw 'de Rand' kijken of er samenwerking mogelijk is om de lokale Chirowerkingen te ondersteunen op basis van de expertise van beide organisaties.

Vzw 'de Rand' zal waar mogelijk ook maximaal **linken leggen en de handen in elkaar slaan met medewerkers van Komm-Af**, een samenwerkingsverband tussen BatalJong, De Ambrassade, KeKi en JINT. Deze 4 partners werken, in opdracht van minister Dalle, samen aan geïntegreerd jeugdwerk en jeugdaanbod. In het beleidsplan 2022-2024 van Komm-Af met als titel *Meer lokaal jeugdwerk en jeugdaanbod voor meer kinderen en jongeren* zitten raakvlakken met, herkenbare doelstellingen en gelijke acties als in het meerjarenplan en de opdracht van vzw 'de Rand'. Ook de uitdagingen en noden die in dit vooronderzoek naar boven komen, sluiten aan bij de 4 hefbomen (economisch, taal, informationeel en fysiek/materieel), de doelstellingen en acties in het beleidsplan van Komm-Af.

7.5 Opvolging, afstemming en ondersteuning outreachend jeugdwerk

In de gesprekken met jeugdconsulenten gaven zij aan te weinig tijd en ruimte te hebben om voldoende op het terrein aanwezig te zijn. Dat betekent dat er vaak weinig contact of voeling is met kinderen, tieners en jongeren die zich in hun vrije tijd in de openbare ruimte begeven. Vaak komt naar boven dat er in bepaalde verstedelijkte wijken of buurten een problematiek van overlast is waarbij politiediensten soms ook voor uitdagingen staan in hun relatie met tieners en jongeren. Die tieners en jongeren zijn mobiel en bewegen zich in de Vlaamse Rand over gemeentegrenzen heen (ook van en naar Brussel). Een intergemeentelijke aanpak is nodig. Vzw 'de Rand' verleent haar **medewerking en ondersteuning aan het project *Connect***. Met dat project wil **Groep Intro** samen met o.a. de lokale besturen van Asse, Dilbeek en Wemmel inzetten op **het versterken van de relatie tussen jongeren en de politie**. Het project start in januari 2022 en loopt tot augustus 2023. Vzw 'de Rand' zal met Groep Intro onder andere ontmoeting en overleg tussen lokale besturen, jeugdwerkers, politieverantwoordelijken en andere betrokken partners faciliteren. Vzw 'de Rand' neemt ook deel aan bijeenkomsten van de ondersteuningsgroep die minstens 3 maal samenkomt gedurende de projecttijd. Aan het einde van het project deelt vzw 'de Rand' de opgedane expertise maximaal met andere lokale besturen en partners in de Vlaamse Rand.

Bijlagen

7.6 Vragenlijst bovenlokale partners: koepelorganisaties en ondersteunde en uitvoerende partners

- Wat doen jullie rond de thema's: diversiteit, anderstaligen, inclusie, toeleiding
    - Visieteksten?
    - Materialen?
    - Vormingen?
    - Communicatie (over deze thema's) naar de groepen?
    - Ervaringsuitwisseling tussen groepen?
- Werken jullie samen met andere bovenlokale partners rond deze thema's?
- Krijgen jullie vragen over deze thema's uit de verenigingen ?
    - Zo ja, welke?
    - Komen er vragen vanuit de Vlaamse Rand?
- Wat is jullie visie op meertaligheid?
    - Hebben jullie een visietekst of richtlijnen rond?
    - Hebben jullie een taalbeleid (omgaan met Nederlands & andere talen)?
    - Communiceren jullie over jullie taalbeleid naar de lokale groepen?
        - Zo ja, wat en hoe?
    - Krijgen jullie vragen over omgaan met Nederlands en andere talen uit lokale groepen?
- Zijn er drempels volgens jullie in het jeugdwerk?
    - Zo ja, welke?
    - Vanwaar krijgen jullie de informatie van de verenigingen?
- Is er vandaag al veel diversiteit binnen jullie lokale groepen?
    - Zo ja, is dit in bepaalde regio's?
    - Vinden jullie dat er nog te weinig diversiteit is?
    - Stimuleren jullie de verenigingen om een open werking te hebben?
        - Zo ja, hoe?
- Zijn jullie specifiek bezig met ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie?
    - Zo ja, hoe?
    - Hebben jullie hierover materialen of vormingen?
    - Krijgen jullie hier veel vragen over?
    - Denken jullie dat de algemene communicatie van jullie lokale groepen toegankelijk is voor alle ouders en leden?
    - Ondersteunen jullie de lokale groepen op vlak van toegankelijke communicatie?

7.7 Vragenlijst lokale besturen

1. DIVERSITEIT

1.1. Welke jeugdwerkvormen zijn er in de gemeente?
1.2. Heeft de gemeente een eigen activiteitenaanbod voor jeugd? (bv: grabbelpas)
1.2.1. Bereik je hiermee andere kinderen, tieners en jongeren dan de verenigingen? Zie je hier meer of minder diversiteit?
1.3. Is er in het jeugdwerk in je gemeente al veel diversiteit? Zou je hier een percentage kunnen opplakken (zowel voor de leden als de leiding)?
1.4. Hoe ervaren de verenigingen dit volgens jou?
1.5. Lopen er op dit moment acties rond het thema diversiteit?

2. TALENDIVERSITEIT

2.1. Komen er vragen uit het jeugdwerk i.v.m. omgaan met de talendiversiteit?
2.1.1. Indien niet, denk jij dat het jeugdwerk hierin ondersteuning kan gebruiken?
2.2. Hebben jeugdverenigingen een taalvisie/taalbeleid?
2.3. Staat er iets over taal/talen in het reglement van de jeugdraad?
2.4. Wat doen jullie zelf als lokaal bestuur met betrekking tot talendiversiteit?

3. TOELEIDING/TOEGANKELIJKHEID

3.1. Welke doelstellingen/acties zijn er opgenomen in het beleidsplan met betrekking tot jeugdwerk?
3.2. Welke doelstellingen/acties inzake vrije tijd zijn er opgenomen in het beleidsplan met betrekking tot alle kinderen, tieners en jongeren?
3.2.1. Zijn niet-georganiseerde kinderen, tieners en jongeren een doelgroep binnen je beleid?
3.2.1.1. Indien ja, op welke manier?
3.3. Zijn er acties vanuit de gemeente om het jeugdwerk mee te promoten? Zo ja, welke?
3.4. Stimuleer je de verenigingen om een open werking te hebben en alle kinderen, tieners en jongeren te bereiken?
3.4.1. Indien ja, hoe doe je dit?
3.4.2. Zie jij drempels in het jeugdwerk? Zo ja, welke zijn dat?
3.4.3. Hoe komt dat? Waarom zijn deze drempels er volgens jou?
3.4.4. Praten jullie daarover met de verenigingen en met partners in de gemeente? Ben je hier met het lokaal bestuur of met de jeugdraad mee bezig?
3.4.5. Zijn er al acties geweest om met de drempels aan de slag te gaan?
3.4.5.1. Zo ja, welke acties? Hoe heb je dit aangepakt?
3.5. Met welke gemeentelijke partners en externe organisaties werk je samen rond jeugd?

8 Bibliografie

Bisa Brussel, Statistiek Vlaanderen, & Iweps. (2019, oktober). Migraties tussen de gewesten van België. https://bisa.brussels/sites/default/files/publication/documents/RR-HS%20NL%20complet.pdf

Brio. (z.d.). Taalbarometeronderzoek | BRIO Brussel. Geraadpleegd op 22 augustus 2021, van https://www.briobrussel.be/node/14487

Chirojeugd Vlaanderen. (2021, november). DIVERSITEITSONDERZOEK CHIROJEUGD VLAANDEREN. Kenniscentrum gezinswetenschappen Odisee. https://chiro.be/sites/default/files/attachments/2021-05/2021_Iedereen_Chiro.pdf

CSI Flanders. (2019, december). WIE SPEELT ER MEE? VIER CASE STUDIES OVER ETNISCH-CULTURELE DIVERSITEIT IN/EN HET JEUGDWERK. https://www.middenveldinnovatie.be/sites/default/files/2020-02/Case%20study%20Jeugdwerk%20en%20diversiteit%20Definitief.pdf

Departement Cultuur, Jeugd en Media, in samenwerking met De Ambrassade. (2018, februari). Het 'Masterplan diversiteit in/en het jeugdwerk 2018–2020' (D/2018/3241/063). https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2020-04/Masterplan_diversiteit_in_het_jeugdwerk.pdf

Jeugdwerk voor allen. (2021, 24 juni). Een toegankelijke jeugdwerking. Geraadpleegd op 25 augustus 2021, van https://www.jeugdwerkvoorallen.be/informatie/een-toegankelijke-jeugdwerking

Jint, BatalJong, De Ambrassade, KEKI, & Erasmus+. (2021, september). Meerjarenplan Komm-Af meer lokaal jeugdwerk en jeugdaanbod voor meer kinderen en jongeren. Komm-Af.

Rapport vooronderzoek 2021

de Rand

Ana Van Der Weeën